

шлюбний договір частіше ніж інші був предметом наукових досліджень цивілістів. Наукові досягнення щодо шлюбного договору й стали підставою для його нормативного регулювання. Іншим видом сімейних договорів в науці не приділяється достатньої уваги, а тому їх нормативне регулювання є мізерним. Зважаючи на сказане вище, доктринальні дослідження конкретних договорів є найближчим завданням цивілістики, а запровадження їх результатів у формування нормативного матеріалу – завданням законотворця.

На наш погляд, нормативне регулювання сімейних договорів має здійснюватися за вже ustalеною та перевіреною схемою нормативного регулювання цивільних договорів. Для типових сімейних договорів нормативне регулювання повинно включати: поняття договору; предмет договору; форму договору; вимоги до сторін (суб'єктів), істотні умови, права, обов'язки та відповідальність сторін; особливості розірвання, зміни та припинення та ін. Варто підкреслити, що така схема закладена у нормативне регулювання шлюбного договору. А отже, тенденцію нормативного регулювання конкретних сімейних договорів можна вважати визначеною.

Як бачимо, нормативне регулювання сімейних договорів знаходиться на початковій стадії й потребує подальшого розвитку. Воно має базуватися на результатах наукових досліджень та принципах системності права, чіткості та визначеності понять, максимальній економічності законодавчих формулювань.

Т. В. Комарова, канд. юрид. наук, доц.
Національний юридичний університет
ім. Ярослава Мудрого, м. Харків

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ ТЛУМАЧЕННЯ НОРМ ПРАВА СУДОМ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Суд Європейського Союзу (далі – Суд ЄС) – судовий орган унікального міжнародного інтеграційного об'єднання. На відміну від класичних міжнародних судових органів, які мають досить обмежені повноваження стосовно таких суб'єктів, як держави, він впливає і на державчленів, і на приватних осіб, які виступають найголовнішими учасниками європейської інтеграції. Суд ЄС має значний вплив на інституційну структуру ЄС, право ЄС, правове становище особи в ЄС. Своєю практикою Суд ЄС постійно виводить нові принципи, наприклад, такі, як пряма дія права ЄС, примат норм права ЄС над національним правом тощо, які приводять до еволюції інтеграційної правової системи, що у свою чергу створила унікальний інтеграційний правопорядок *sui generis*.

Формування такого правопорядку відбувалося, зокрема, завдяки розширювальному тлумаченню права ЄС. Якщо ж говорити про методи тлумачення, які використовує Суд ЄС для цього, то це буквальний, історичний, систематичний (контекстуальний) та телеологічний (цільовий). Буквальне та історичне тлумачення має обмежене використання, а ось таким методам тлумачення, як систематичний та телеологічний Суд ЄС надає перевагу, саме їх поєднання і дає змогу Суду ЄС здійснювати розширювальне тлумачення. Поєднання цих основних двох методів дозволяє Суду заповнювати прогалини в праві ЄС, а також виступає одним із засобів, за допомогою якого провадиться розширення компетенцій ЄС.

Систематичне тлумачення відображає нерозривний зв'язок конкретної норми з системою акта, в якому вона міститься, та всією системою права ЄС. Це означає, що засновницькі договори ЄС являють собою послідовну та логічну систему, а не є окремими розрізненими актами. Для телеологічного тлумачення вирішальними виступають положення преамбул установчих договорів та статті, які встановлюють цілі цих договорів, тобто Суд має тлумачити норми таким чином, щоб якнайкраще сприяти досягненню цілей Союзу. Спираючись на обидва методи, “Суд ЄС повинен тлумачити право ЄС у межах системи, створеної існуючими правилами, і у світлі цілей, які стоять перед правотворчим органом в момент, коли він створює правило” (О. Я. Трагнюк).

Застосування систематичного та телеологічного методів тлумачення робить Суд ЄС схожим на правотворчий орган. Тому це питання пов'язане з наступним засобом розширення компетенцій (повноважень) ЄС та його інститутів, яким користується Суд, а саме з доктриною (або принципом) домислюваних (передбачуваних) повноважень (*implied powers*), відповідно до якої інстанції ЄС може бути надано повноваження, яке хоча і не зазначене в установчих договорах, але покликане реалізувати мету, поставлену ними. Раніше, до змін, які були внесені з прийняттям Лісабонського договору, ст. 220 Договору про Європейське Співтовариство (далі – Договір про ЄСпв) наголошувала, що: “Суд забезпечує дотримання законності при тлумаченні та застосуванні цього Договору”. Це положення у доктрині отримало назву “вагітної формули” (А. Я. Капустін), оскільки воно дозволило Суду ЄС розширювати свої повноваження у питаннях, які спочатку не були зарезервовані за ним.

Суд ЄС неодноразово використовував цю доктрину при прийнятті важливих рішень із розширення повноважень ЄС. Прикладом розширення повноважень інститутів може слугувати справа *Germany v Commission*, суть якої полягає в наступному: ст. 118 Договору про ЄСпв (нумерація статті дійсна на момент розгляду справи – прим. К.Т.) наділяла Комісію завданням розвивати кооперацію між державами-членами в соціальній сфері, але не надавала їй жодних нормотворчих повноважень у цій сфері.

Німеччина у своєму позові оскаржувала акт Комісії в соціальній сфері на підставі того, що цей інститут вийшов за межі наданих йому повноважень. Суд ЄС зазначив, що для того, щоб не зробити такі положення, як положення ст. 118, повністю неефективними, повноваження, які допоможуть реалізувати ці положення, мають домислюватися. Це рішення, яке підтверджує і закріплює наявність домислюваних повноважень, є вкрай важливим для правопорядку ЄС, оскільки існує багато сфер, щодо яких Комісія (та інші інститути) повинна виконувати певні завдання, але у зв'язку з цим їй не надано жодних нормотворчих повноважень. Прикладом розширення за допомогою домислюваних повноважень самого ЄС є справа "ERTA", по якій Суду треба було визначити обсяг повноважень Співтовариства щодо участі в міжнародних угодах.

Суд ЄС, ефективно використовуючи методи тлумачення права, прийняв велику кількість фундаментальних для інститутів та права ЄС рішень. Так, скориставшись телеологічним та систематичним методами, він прийняв рішення, які затвердили принцип інституційної рівноваги (або балансу), що відображає демократичний характер ЄС. За первинною редакцією установчих договорів акти Парламенту не могли підлягати оскарженню, а сам Парламент не мав змоги ініціювати позови по оскарженню актів інститутів, але Суд ЄС, враховуючи еволюцію повноважень цього органу та його зростаючу роль у нормотворенні, особливо з прийняттям Єдиного Європейського Акта, виніс рішення по справі *Les Verts* про можливість оскарження актів Парламенту та рішення по справі *Chernobyl* щодо можливості його участі в процесі оскарження актів інших інститутів. Суд підкреслив, що, незважаючи на відсутність в установчих договорах відповідних положень (як наслідок, наявність прогалів), він покликаний ефективно захищати статус та повноваження кожного інституту. Гарантією такого захисту в розглянутому випадку є визнання за Парламентом статусу повноцінного суб'єкта провадження за ст. 263 Договору про функціонування ЄС, а ще раніше – ст. 230 Договору про ЄСпв.

Через це практика Суду ЄС стає авторитетним джерелом права ЄС. Так відбулося, коли його рішення щодо визнання за Парламентом нового статусу за процедурою оскарження актів інститутів Співтовариства стали базою для внесення змін Маастрихтським договором у ст. 230 Договору про ЄСпв. Слід відмітити, що така активність Суду відразу стала об'єктом критики (наприклад, П. Нейлом (P. Neill), Т. Хартлі (T. Hartley) та Х. Расмуссеном (H. Rasmussen), оскільки іноді він межував із виходом за межі своїх повноважень або із самовільним їх розширенням). Кожен із названих науковців критикував методи тлумачення Суду ЄС, обґрунтовуючи свої зауваження по-різному. Так, П. Нейл після прийняття рішення по справі *Les Verts* наголосив, що Суд самовільно змінив зміст ст. 230 Договору про ЄСпв, хоча держави-члени не внесли в договір положення про

участь Парламенту в цій процедурі, що виразило їх волю. Професор Т. Хартлі зауважив, що важко уявити більш виразний приклад зміни права замість його тлумачення. Як завзятий критик діяльності Суду ЄС Х. Расмуссен наполягав на тому, що Суд керується, перш за все, принципами права ЄС, які є політичними за своєю природою, а тому не можуть застосовуватися при судовому розгляді. Проте всупереч його критиці рішення Суду були, можна сказати, скопійовані при внесенні змін до Договору про ЄСПв та Договору про функціонування ЄС Лісабонським договором, що яскравіше за все показало їх вплив на розвиток інтеграційної правової системи. І це не єдиний приклад того, як рішення Суду ставали прообразами актів, які в подальшому приймалися інститутами ЄС. І все це завдяки комплексу методів тлумачення, які використовує Суд ЄС.

Г. А. Прохазка, канд. юрид. наук, асист.
*Полтавський юридичний інститут
Національного юридичного університету
ім. Ярослава Мудрого*

ВИКОРИСТАННЯ ПРИЙОМІВ ЮРИДИЧНОЇ ТЕХНІКИ ПРИ ТЛУМАЧЕННІ МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ

Тлумачення міжнародного договору є одним із видів тлумачення юридичної норми.

Угоди між державами, як відомо, вважаються одним із джерел міжнародного права. Поняття “міжнародна угода” може містити в собі різні назви: договір, конвенція, конкордат, хартія, декларація, пакт, статут тощо. Міжнародний договір – угода між державами або іншими суб’єктами міжнародного права, яка укладена з питань, що мають для них загальний інтерес, і покликана регулювати їх взаємовідносини шляхом створення їх взаємних прав і обов’язків.

Як зазначає О. В. Київець, тлумаченню норм закону і тлумаченню норм міжнародного договору притаманна ціла низка спільних рис. Передусім це мета тлумачення, тобто встановлення змісту норми закону. Тому для таких договорів можна використовувати загальні правила тлумачення, однак із врахуванням специфіки міжнародного договору як результату домовленості суверенних суб’єктів.

Тлумачення правової норми може визначатися і як пізнавальна діяльність задля пояснення явищ природи і як пояснення символів, виразів, понять певної теорії, співвідношення з правовим текстом. Відсутність тлумачення унеможливує розуміння юридичної норми.